

Свободно мнѣние

(L' Opinion libre).

Съдържание: — Table des matières:

Д. Мишевъ	Демокрацията на Балканитѣ.
D. Michev	La démocratie des Balkans.
Прогресистъ	Още питания.
Progressiste	Encore quelques questions.
Б. Дранговъ	Злотвогни спорове и гледища.
B. Drangov	Disputes et vues malfaisantes.
К. Кубратовъ	Камара и депутати (епиграми).
K. Koubratov	Epigrammes.
Д-ръ Б. Бончевъ	Свободната лѣкарска практика.
D-r B. Bontchev	L'exercice libre de la médecine.
Д-г Siegfried	Изложението въ Bern — Швейцария.
D-r Siegfried	L'exposition de Bern — Suisse.
К. Крачуновъ	Карнеги.
K. Kratchounov	Carnegie.
Л Ш-ва	Театрални бѣлѣжки.
L. Sch-va	Chronique théâtrale
М. Ничевъ	Седмиченъ прѣгледъ.
M. Nitchev	Revue de la semaine.
А. Т. Баланъ	Писмо.
A. T. Balane	Lettre.

ИЗЛИЗА ВЪСЪКА СЪБОТА.

Редакция и администрация: СОФИЯ, ул. Шейново, 5.

Redaction et Administration: Sofia, rue Cheinovo, 5.

Абонаменти: България 1 г. 7, $\frac{1}{2}$ г. 4, $\frac{1}{4}$ г. 2 лева.

Abonnements: Etranger 1 an 10, six mois 6 francs.

Обявления: гармонденъ редъ 50—80 стотинки.

Злотворни спорове и гледища.

Въ правдѣ — сила. Куропаткинъ
Говоришъ ли правдата, неволно въз-
буждашъ недоволството на личности, но
всѣкога помагашъ на самото дѣло. —
Навроцки.

За да запази себе си, народътъ отдѣля
своитѣ здрави и честни синове въ особно *воин-
ско братство*, отъ което иска *самоотверженостъ*
до смъртъ, сир. безпрѣдѣлна, безвъзвратна, без-
користна.

Възпитатели и водачи на туй воинско
братство сж офицеритѣ и особно *генералитѣ*.
Прѣдани изпълнители на възвишеното нрав-
ствено начало: *отречи се отъ себе си*, забрави
личността си, всецѣло се отдай на рода си, —
генералитѣ сж истински носители на родния вое-
ненъ духъ, олицетворители на родната мощъ,
творци на родното величие.

Генерали, разбираме *духовни великани*,
които най-ярко изпъкватъ, най-силно поразя-
ватъ въ мрачнитѣ дни на нѣкоя грозна неспо-
лука, въ страшнитѣ часове на нѣкоя голѣма
бѣда. Тогава тѣ охотно поематъ суровата отго-
ворностъ, безропотно понасятъ тежкия кръстъ,
мълчишкомъ и съ достоинство слизатъ отъ сце-
ната. А дребнитѣ натури почватъ да се оправ-
даватъ, да се каратъ и взаимно да се клевет-
ятъ, но съ това още повече уронватъ себе си
прѣдъ обществото.

Слѣдъ нещастния четисбургски бой, Рич-
мондъ бѣше свидѣтель на нечуванъ споръ. Глав-

нокомандуващиятъ, генералъ Ли, и неговия най-
близъкъ приятель, корпусния командиръ Лонг-
стритъ, оспорвали единъ другиму *правото за*
отговорностъ. Ли изтъквалъ, че не трѣбвало да
заповѣдва на корпуса да атакува, а Лонгстритъ
приписвалъ несполуката на това, че атакувалъ
прѣди да съсрѣдоточи силитѣ си! . .

Просвѣтеното българско общество е тѣ-
женъ свидѣтель на дълги, ожесточени и дреб-
нави спорове отъ обратно естество: не кой да
отговаря за неизмѣримия народенъ погромъ, а
кому да принадлежи заслугата, кому да се от-
даде славата, кому да се присъди вѣнеца за ония
велики — и уви! останали *безплодни* — под-
визи, които будятъ печални спомени въ умо-
ветѣ ни, болѣзнени трепети въ сърдцата ни. . .

Подъ благовидния и симпатиченъ прѣд-
логъ „да освѣтлятъ общественото мнѣние“,
което ужъ „високо цѣнятъ“, „да запазятъ чести-
та и престижа на армията“, която „тежко се об-
винява“, нѣкои наши генерали усърдно залѣ-
гатъ сами да бждатъ сѣдии на дѣлата си, сами
да възвеличатъ себе си, да унизятъ и да очер-
нятъ „колежитѣ“ си. . .¹⁾

Намѣсто омразното „азъ“, тоя пътъ срѣ-
щаме „ние“; намѣсто щабенъ началникъ — „квар-
тира“, но същевременно си остава неизмѣнно. Громъ-

1) Гл. „Камбана“, бр. 18 — 04, 23, 28, 29, 30, 31; „Бъл-
гария“, бр. 12 — 1, 9; 130.

китѣ слова не могатъ да прикриятъ гнили нравствени основи:

... „И ние смъртнитѣ дѣйци отъ тая велика епопея имаме право да бжде съответно оцѣнена нашата дѣйностъ. . . Ние сме ръководили операциитѣ. . . Всѣки има своя почетенъ дѣлъ. . . Нѣма да отнемемъ нито едно перце отъ вашитѣ лаврови вѣнци. . .“

„Дѣ си, дѣ си, о свето незнание на злото!“
Защото само духовно слѣпиятъ нѣма да забѣлѣжи *травилото*, което открито и систематично се всажда въ родната войска. А всѣки воинъ, който залѣга да обсеби великитѣ нравствени начала (*самоотвержеността* е основа на страшното и сѣдбоносно военно дѣло; самопоклонството е единствена причина за *обща гибель*; нѣма успѣхъ тамъ, дѣто всѣки иска да *изпъкне начело*. . .), не може спокойно да чете тлетворнитѣ проповѣди на себелюбитѣ и невъзмутимо да гледа, какъ се кжсатъ сърдечнитѣ връзки, проваля се другарството, дълбоко се подкопава оная обществена и борческа добродѣтель, която се зове *дисциплина*. . . Той никога не може да се съгласи, че посоченитѣ статии „не развращаватъ армията“. Като знае добръ и като *вѣрва* дълбоко, че *нравственитѣ величини сж всемогъщи на бойнитѣ полета*, той дига тревога, надава викъ, отправя молба:

Стига! До-ще день, когато историята ще освѣтли дѣлата всестранно и всѣкому ще въздаде съответното. Борбата за самопрослава е недостолѣпна: „никога величието не е плодъ на самовъзхваляване!“ Грубата и злобна разправа е врѣдоносна! Тя *трови* сърдцата. Тя *разрушава* взаимната прѣданостъ. Тя *убива* спасителната увѣреностъ въ ратната сила и въ бждната побѣда. Какъ ще поведемъ народа къмъ нови и свещени жертвеници, ако всѣки не е увѣренъ, че всички висши началници сж *самоотвержени, единодушни, всепобѣдни*? Какъ ще творимъ великото народно дѣло, ако тѣ сж раздѣлени и враждуватъ помежду си? Нали въ книгата на живота е казано: „Всѣко царство, раздѣлено само въ себе си, запустява; и всѣки градъ или домъ, раздѣленъ самъ въ себе си, нѣма да устои“?

... „Най-знаменити военни писатели постоянно пишатъ въ политическата преса съ подписа си . . .“) Европейското законодателство раз-

рѣшава на офицеритѣ отъ дѣйствителна служба да пишатъ* . . .

Пишатъ, но не се ядятъ и за самопрослава не работятъ!

Ние сме кръгли профани по „европейското законодателство“ и не съжаляваме за това. *Дѣто учатъ много и безполезни работи, тамъ не знаятъ главното* . . . Па и прѣди да сочимъ французки закони, запримѣръ, трѣбва да видимъ, дали имаме французки глави, французки нрави, французка душа . . . Френскитѣ офицери се подписватъ съ чиноветѣ си, понѣкога отбѣлѣзватъ длѣжноститѣ си, изброяватъ наградитѣ си . . . Но тѣ сж така възпитани, че никога нѣма да изкаратъ отъ писателъ — началникъ, отъ частно изказване мнѣния въ печата — служба, отъ идейна борба — началническа обида!

Ето защо намъ по-допадатъ рускитѣ наредби по въпроса, узаконени и у насъ. „Недопустимо е да се подписвате подъ литературни статии отъ частенъ характеръ, като поменавате своето официално положение, сир. чинове, длѣжности и звания, а сжщо да поменавате въ полемиката официалното положение на своя опонентъ“ . . .

Тия наредби иматъ дълбока смисълъ: тѣ строго различаватъ авторъ отъ офицеръ, писателъ отъ началникъ, писателство отъ служба. „По духа на литературата, — дума покойниятъ „учителъ и възпитателъ русской арміи“, — въ нея *нѣма чинове*, а има само мнѣния и автори на мнѣния. И който, излизайки въ печата, пуска въ ходъ и своето генералство, той, просто казано, залѣга да прикрие съ него своето словоизвержение“ . . .

Тъкмо тѣй постѣпватъ нѣкои наши висши началници. Тѣ неумѣстно се обиждатъ, когато критикувате тия „словоизвержения“, и прѣнасятъ въпроса на лична и служебна почва . . . А за да блеснатъ съ напрѣдничави гледища, пишатъ: „не сме поклонникъ на принципа: мълчете да мълчимъ — емблема на застой и на любителитѣ на мрака . . . Не считаме себе си за воененъ папа“ . . . И редомъ съ това намиратъ, че тѣхнитѣ идейни противници „компрометирали началстващитѣ лица“, „разклащали нравственитѣ устои, на които се крѣпи дисциплината“* . . .!

Къмъ тоя маневра прибѣгватъ обикновено съ цѣль да заключатъ устата, да оковатъ искрената и свободна военна мисълъ, за да зацарува блаженния покой на гробищата. Суетни опити, празни надежди! Българскитѣ духъ иска *свѣтлина*, великото дѣло иска *искреностъ*; младитѣ фиданки искатъ *примѣръ*! Нашето дѣло е

*) За да бжде по-внимателна редицата отъ „знаменити военни писатели“, види се въ тѣхното число попадналъ и Меншиковъ, извѣстния ново-врѣменски публицистъ. . .

много сериозно, за да не говоримъ откровенно и честно: тамъ дѣто се търкалятъ хиляди живота, прѣстѣлно е да избѣгваме истината!

Тоя маневръ, споредъ Драгомирова, не е много красивъ, защото мирише на сикофанство. Той не е логиченъ, защото къмъ него прибѣгваха за да обвиняватъ ония, които казаха свещенитѣ слова, че *войникътъ е човѣкъ*, че трѣбва да се владаме съ него по човѣшки, сир. безъ да култивираме жабитѣ му..., които възстанаха противъ личнитѣ вкусове и прищѣвки, противъ коситѣ, пудрата, бѣлата амуниция...

Авъпросътъ е, ченѣкои „началстващи лица“ сами се компрометирали напълно, безвъзвратно, непоправимо. Писателитѣ не могатъ накърни дѣйствителния авторитетъ, защото не тѣ го даватъ, нито спомагатъ да се утвърди. Авторитетътъ самъ отива при оногова, който го заслужава съ наравственото и умствено си прѣвзходство...

„До войната съ съюзницитѣ и дума не ставаше за нѣкаква ежба между генералитѣ“... Блаженни вѣрующи!... Тази ежба съществуваще още отъ дълбокия миръ. Тя се проявяше нееднократно, но почти всички се прѣструваха, че я не забѣлѣзватъ. Нашето робско *двуличие* и *бездушие* не смѣеше да я посочи. Но дойде видовъ день и веднага я показа. Les jours de poudre sont des jours de vèrite, думаше Пиеронъ.

„Отъ генерала до войника всички самоотвержено и добросъвѣстно изпълниха своя дългъ“. Ако гледаме равнодушно на развалата — да; ако мѣримъ съ единствено справедливото мѣрило на самоотвержеността — не. „Мародеритѣ и фокусницитѣ“ още не сж турени на мѣстата си. Тѣ залѣгатъ да отхранватъ честни войници, да калятъ твърди характери! И своята пагубна дѣйностъ вършатъ усърдно, подъ открито нѣбе и при съучастието почти на всички!...

„Да бранимъ честта на армията, на чело на която бѣхме поставени“. Колкото нова, толкова и невѣрна е тая мисль. Начело на армията стоеше Негово Величество или помощника му; на чело на голѣмитѣ единици — съотвѣтнитѣ началници, а не щабни офицери! Ако, изобщо, скромността е добродѣтель за човѣка, за генералъ-щабника тя е *служебенъ дългъ*. Нравственитѣ основи на неговата дѣйностъ сж ясни и прости: въ всичко и въвсѣкога — *самоотречение*. Онъ — военная жена начальника, всегда

скривающаяся за мужемъ *). Не натяквайте, че се ползватъ отъ мислитѣ ви: заслугата принадлежи не на оня, който далъ мисльта, а който се рѣшилъ да я изпълни, съ *отговорностъ* за послѣдидитѣ отъ изпълнението ѝ!...

Нима посоченитѣ основи сж вече прѣживѣлица? Нима занаяпрѣдъ генералъ-щабницитѣ ще играятъ ролята на полководци съ „тежка отговорностъ“, а послѣднитѣ ще носятъ само громкитѣ титли?... Ако е така, незабавно трѣбва да поправимъ полския уставъ, като изхвърлимъ ереситѣ, че щабнитѣ началници сж най-близки *помощници* на старшитѣ началници, че *тълкуватъ* идеитѣ имъ, че всичко прѣдаватъ „по *заповѣдь*“ и пр.

Да прѣдупрѣждаваме висшитѣ началници тѣкмо *прѣди първата срѣща* съ неприятеля: „въ случай на несполука, въ кое направление да *отстѣпватъ*“, значи да забравимъ *човѣшкото сърдце* и да смѣтаме войната нѣкаква игра, въ която се подвизаватъ бездушни кукли и автомати, а не живи и буйни войскари...

Обмислете всѣка случайностъ, но не трете душата, не убивайте възторга съ *проклетия* споменъ за отстѣпление! Великиятъ владетелинъ на човѣшкото сърдце, Суворовъ, не даваше да се помене даже пагубното слово „*ретирада*“. А ние, още не видѣли врага, привличаме мисльта на висшитѣ началници *назадъ*, поколебаваме пълната увѣренностъ въ успѣха, започваме „отчаянието“... Дълго служили въ канцелариитѣ, ние забравяме, че войната е несравнено повече *дѣло на волята*, отколко на ума...

„Нашитѣ побѣди на линията (дринъ—Лозенградъ се дължатъ на деморализацията на турската войска, която слѣдъ слаба съпротива се обърна въ паническо бѣгство. Трудно е да се каже, какво развитие щѣше да вземе борбата, ако армията на Абдулахъ паша би била по-способна за по-упорна съпротива“.

Паданието на Одр инъ седѣлжеше на „случайностъ“ и „турска небрѣжностъ“, първитѣ побѣди — на слабия отпоръ и деморализацията... И само отъ кумова срама, много свѣнливо се добавя: „безъ да отричаме храбростта на нашитѣ войски“....

*) Верте бѣше принцъ, а по длъжностъ — началникъ на щаба. И той думаше: „Азъ не съмъ нищо въ армията; азъ само разпрацамъ заповѣдитѣ на императора, наблюдавамъ за изпълнението имъ и събирамъ свѣдѣния“...

Побѣдитѣ сѣ плодъ на юнашкия духъ, деморализацията — на ужаса, който доблестнитѣ наши войски всѣха въ неприятелскитѣ редове сѣ вихровия си напѣнъ! По-силния отпоръ щѣха да сломятъ сѣ по-яроstenъ натискъ! На зълъ трѣнъ щѣха да противопоставятъ зълъ трѣнокъ! За войски, жѣдни за бой и готови да се жертвуватъ, едно бѣ необходимо за да смажатъ врага: рѣшимостъ на началницитѣ да побѣдятъ или да погинатъ. А подобна рѣшимостъ началникъ въ началото на войната. Па и знаехме добрѣ, че „турки въ полѣ стойкостью никога не отличалисѣ“....

! армия сѣ боеветѣ при Селиолу — Гечкен-лии принуди три корпуса да избѣгатъ въ паническо бѣгство и да прѣдизвикатъ отстъплението на 3-я корпусъ при Лозенградъ... Въ първата срѣща сѣ противника и двѣтѣ армии бѣха водени сѣ директиви отъ главната квартира*...

Нѣма нищо по-лъжовно отъ факта!... Намѣсто правда, тукъ има кривда; намѣсто исторична истина — исторична подправа. „! армия“ бѣ *! софийска бригада*; „директивитѣ отъ главната квартира“ — животворната *частна инициатива*! Въ боя можаха да участвуватъ три бригади отъ ! армия, а не само една; 3—4 генерали, а не само единъ — и то конния началникъ¹⁾. Такава е грижата, сѣ която бѣ подготвена и изкарана първата срѣща сѣ противника!...

„Подъ(?) никакъвъ начинъ не прѣдполагахме, че турцитѣ ще минатъ въ настѣпление прѣди да сѣсрѣдогочатъ армията си... На това се дължи прѣимуществено нашата първа побѣда...“ *Se cas n' est pas prévu*, високомѣрно заявяваше Вейротеръ, когато му думаха, че Наполеонъ самъ може да настѣпи и съвършено да обърка хитрия му планъ. А животътъ ни прѣдпазва именно отъ подобни немислими, невъзможни ужъ случаи. Прочее, турцитѣ настѣпиха *неочаквано* за нѣкои висши началници и сѣ „три корпуса“ можаха да сторятъ голѣма, неправима пакостъ, *ако дѣйствуващата бѣлгарска сила, сама по себе жива*, чакаше „указания“ и не се хвърлѣше въ мѣлниеносна атака. Въ 3—4

часа отгорѣ тя завладѣ позициитѣ на врага, отне частъ отъ топоветѣ му, уби душата му! И „три корпуса“ бѣгатъ въ „паническо бѣгство“ прѣдъ свещеното безумство на рѣшенитѣ да мратъ!.. *O puissance morale, tu es la reine des armées!* (Бюжо).

„И най-младия подпоручикъ знае, че дългъ е на всѣки началникъ да експлоатира побѣдата на тактичното поле...“ Знае, но той не рѣководи операции. Па и не стига само да знае, иска се умѣние да приложи! А именно подобно умѣние не обладаваха нѣкой най-високи началници. И слѣдъ бѣлскавата първа побѣда не само че не прѣслѣдваха, а заповѣдваха на побѣдителитѣ да отстъпватъ, въпрѣки енергичния отпоръ отдолу... Печално „командно изкуство“, жалка „военна доктрина!“

„Дава мнѣние“, „прѣдлага свой планъ...“ Какво ужасно прѣстѣпление! Себелюбитѣ не сѣ способни да разбератъ, че личността е за дѣлото, а не дѣлото за личността. Скобелевъ търпѣливо изслушваше мнѣнията на прости войници и, безъ лъжовенъ срамъ, ги осъществявалъ, когато били умѣстни. У насъ обаче най-основателни съображения, най-убѣдителни молби често се посрѣщаха иронично отгорѣ и напукъ даваха се заповѣди, пакостни за дѣлото. Зеръ, да съображавашъ по карта отдалечъ и да рѣшавашъ задачитѣ на самото мѣсто, прѣдъ лицето на врага и чувствувайки духовния пулсъ на живитѣ ратници, не е едно и сѣщо...

„Нѣма нужда отъ главна квартира, нито отъ генераленъ щабъ“... Трѣбва и главна квартира, и генераленъ щабъ. Прибързанитѣ изводи на нѣкои другари не сѣ вѣрни и нѣма защо да ни обиждатъ. Всякій можетъ смѣтъ свое суждение имѣтъ...

Не е нужно, а много *врѣдоносно* е друго: себелюбието, самопоклонството, самообаянието, безхарактерността, страха отъ отговорността...

Нужно е да забравимъ себе си, чес но да изпълняме дълга си, възторжено да подѣржаме другаритѣ си, единодушно и енергично да нападаме враговетѣ на отечеството си!

Нужно е да се излѣкуваме отъ личноститѣ и да отстранимъ всички, които съблазняватъ, па макаръ и да изгледватъ много близки и необходими. Човѣци необходими и незамѣними нѣма!...

Нужно е честно да развиваме главитѣ, твърдо да калимъ сърдцата, напълно да санируемъ сѣ мисълъта достойно да се жертвуваме — и останалото само щѣ се приложи!..

28. II. 1914. Софийа.

1) Сетѣ се узна, че той билъ тамъ и че привечеръ прѣлетѣла за братска подкрѣпа бригада отъ IV див. (III армия), а двѣ бригади отъ ! армия не мрѣднаха сѣ прѣста си, за да подѣржатъ устрема на доблестната и неударжимата софийска бригада (1 и 6 полкове). Нѣма по-позорно прѣстѣпление за воина отъ това, да не подкрѣпи другаритѣ си въ бой. Върховното начало на моралната „военна доктрина“ гласи: *самъ умри, а другаря спаси!* Но и това начало се нарушаваше и нарушителитѣ му мпнаватъ за мѣже „самоотвержено и добросъвѣстно изпълнили своя дългъ!..“ Незаслужената похвала е отрова за духа...